

УДК 821.112.2-92'06(092)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-34>

Леся КРАВЧЕНКО,

orcid.org/0000-0002-3148-2474

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри світової літератури та славістики

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *l.kravchenko@gmx.de*

Наталія ЛАЗІРКО,

orcid.org/0000-0001-8043-3946

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри світової літератури та славістики

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *lazirkonatalka@gmail.com*

Наталія ОЛЕКСИН,

orcid.org/0000-0002-0251-2873

викладач кафедри світової літератури та славістики

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *oleksyn1972_25_11@ukr.net*

КОНФРОНТАЦІЯ ІДЕЙ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТВОРАХ МАРТІНА ВАЛЬЗЕРА

Статтю присвячено реценції публіцистичних творів Мартіна Вальзера «Німецька мозаїка», «Аушвіц безкінечно», «Потиск рук привидів», «Говорячи про Німеччину», «Полудень письменника», «Німецькі турботи», які до сьогодні залишаються маловідомими для українських читачів та не були предметом наукового зацікавлення вітчизняних дослідників. Автори зробили спробу простежити світоглядну та творчу еволюцію письменника, який звернувся до історичних аспектів німецької національної самототожності, до суспільно-політичної проблематики, намагаючись осмислити долю своєї вітчизни, аналізуючи поняття «нація», «народ», «країна». Подолання історичного минулого Німеччини, відповідальність за злочини у II-й світовій війні, усвідомлення важливих передумов існування розділеної нації стають константними у творчості письменника.

Розглянуто концепцію М. Вальзера про німецьку націю як єдину культурну націю, про спільне коріння німців обох частин країни, що мають давню культурну традицію. Досліджено розуміння Вальзером національної ідентичності як утвердження права народу на самобутність, пошуки засад своєї культури, зміцнення групової єдності та прагнення до політичної самостійності. Осмислено специфіку художнього мислення Мартіна Вальзера, який намагається пробудити національну самосвідомість німців, без якої не може існувати нація.

Упродовж сорокарічного існування Федеративної Республіки Німеччини та Німецької Демократичної Республіки не втрачав віри і активно виступав за утвердження можливості нової культурно-політичної форми існування німецького народу, за загальнонімецьку політичну ідею, що приведе до об'єднання двох частин країни в політичну цілісність, адекватну нації. Висвітлено усвідомлення Вальзером важливих передумов існування німецької нації, конфронтаційних ідей щодо подолання історичного минулого Німеччини, утвердження нової культурно-політичної форми існування народу, національної свідомості німецького народу та майбутнього об'єднання держави.

Ключові слова: публіцистика, художня специфіка, еволюція поглядів, художня система.

Lesya KRAVCHENKO,

orcid.org/0000-0002-3148-2474

Doctor of Philology, Professor,

Head of the Department of World Literature and Slavonic Languages

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) lkravchenko@gmx.de

Natalia LAZIRKO,

orcid.org/0000-0001-8043-3946

Candidat of Philology,

Associate Professor at the Department of World Literature and Slavonic Languages

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) lazirkonatalka@gmail.com

Natalia OLEKSYN,

Lecturer at the Department of World Literature and Slavonic Languages

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) oleksyn1972_25_11@ukr.net

THE CONFRONTATION OF IDEAS IN THE PUBLICISTIC WORKS BY MARTIN WALZER

The problem of the people, the nation and the state is closely connected with history, culture and literature, and therefore it is important to study the historical aspects of German national identity. The search of national identity as the assertion of the people's right to identity, strengthening of group unity and the pursuit of political independence have found vivid embodiment in the works by Martin Walser.

Since the mid-1960s, the problem of overcoming Germany's historical past, responsibility for crimes in World War II, the existence of a divided nation and national identity have become constant in the writer's work. Since the mid-1970s, Martin Walser has appealed to one of the most relevant and painful problems of post-war Germany: the collective guilty of Germans in World War II. Meanwhile, in the article "Our Oswenzim (Auschwitz)" noting the involvement of the German nation in crimes which are called Buchenwald, Auschwitz, Dachau, Maidanek, the writer denies the collective guilty of the Germans, stating that "we are not "executioners", "murderers", "wild beasts".

The evolution of the German writer's political views on the problem of the existence of a divided German state and nation in the late 80's – early 90's of the 20th century seems important. Martin Walser believes that the concept of a single German cultural nation is far-reaching and therefore significant. In "Speaking about Germany" (1988), "The Writer's Noon" (1990), "German Concerns" (1993), Walser returns to the same national and existential issues that worried him throughout his life – the concept of "a united Germany, to the concept of "German cultural and political nation", to the problem of overcoming the past, which interferes with the present.

Thus, Martin Walser has never lost faith and actively advocated the possibility of a new cultural and political form of existence of the German people, the all-German political idea that would unite the two parts of the country into a political integrity adequate to the nation.

Key words: *German "cultural nation", the problem of national identity, national and existential issues.*

Постановка проблеми. Художня рецепція творчості класика німецької літератури ХХ–ХХІ століття Мартіна Вальзера в Україні є **актуальною** та важливою темою новітнього вітчизняного літературознавства. Особливу роль у багатогранній творчості Вальзера відіграють його публіцистичні твори, які залишаються маловідомими для українських читачів та дослідників.

Уперше в українському літературознавстві дослідження публіцистичних творів «Німецька мозаїка» (1963), «Аушвіц безкінечно» (1965), «Потиск рук привидів» (1979), «Говорячи про Німеччину» (1988), «Полудень письменника» (1990), «Німецькі турботи» (1993), Мартіна Вальзера постає самостійним об'єктом інтерпретації.

Мета дослідження. Проблема народу, нації й держави тісно пов'язана з історією, культурою та літературою, а тому важливим видається дослідження історичних аспектів німецької національної самототожності, характерних для німецької культури й літератури ознак національної ідентичності у публіцистичних працях М.Вальзера. Мета дослідження полягає у з'ясуванні розуміння німецьким письменником поняття «нація», «народ», «країна», усвідомлення важливих передумов існування німецької нації; у висвітленні конфронтаційних ідей Вальзера щодо подолання історичного минулого Німеччини, відповідальності за злочини у II-й світовій війні, в осмисленні світоглядної та творчої еволюції письменника.

Аналіз досліджень. В українському літературознавстві М. Вальзер залишається одним з найменш досліджених німецьких письменників сучасності. До творчості М. Вальзера у 70–80 роках ХХ ст. звертався Д.Затонський у працях «Мистецтво роману і ХХ століття» (1983) «Мартін Вальзер: штрихи до портрету» (1979). «Два романи Мартіна Вальзера» (1984). Д.Затонський не тільки відкрив українським читачам ім'я М. Вальзера, проаналізував першоджерела творчості М. Вальзера, але й запропонував ґрунтовне дослідження феномену ранніх творів письменника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що до творчості М. Вальзера на початку ХХІ ст. зверталися лише декілька дослідників, як, зокрема, М.Ю. Мірошниченко, яка охарактеризувала типологічні риси художнього світу М. Вальзера, розкрила «специфіку створеної ним художньої системи й закономірностей її існування як унікального естетичного явища, сформувала цілісне уявлення про художній світ письменника» (Мірошниченко, 2006: 111). Водночас публіцистичні твори Вальзера не стали предметом її наукових пошуків.

Специфіка публіцистичних пошуків Вальзера яскраво втілена у працях німецьких літературознавців, як, наприклад, у дослідженнях Е. Фрамма (Frahm, 1997), Б. Гізена (Giesen, 1994), Я.-Г. Кірша (Kirsch, 1999), Г. Пайтча (Peitsch, 1987), присвячених проблемі німецької національної та культурної ідентичності. Осмислення проблеми Аушвітца М.Вальзером розкривається у працях Г. Геле (Gehle, 1999), У. Малер (Mahler, 1998), Й. Ролофа (Rohloff, 1999) та інших літературознавців.

Виклад основного матеріалу. 24 березня 2022 року німецькому письменнику Мартіну Вальзеру виповнилося 95 років. Поряд з Гайнріхом Беллем, Гюнтером Грассом, Вольфгангом Кеппеном, Зігфридом Ленцем, Анною Зегерс, Віллі Бределем він належить до визнаних класиків німецької літератури. Багатожанрова творчість М. Вальзера (більше 20 романів – серед них найбільш відомі – «Філіпсбурзькі подружжя» (1957), «Половина гри» (1960), «Єдиноріг» (1966), «Хвороба Галлістля» (1972), «По ту сторону кохання» (1976), «Захист дитинства» (1991), «Життєвий шлях кохання» (2001), «Смерть критика» (2002), «Момент кохання» (2004), «Тривожний цвіт» (2006), «Коханий чоловік» (2008), «Син матері» (2011), «Тринадцятий розділ» (2012), «Інсценізація» (2013), «Помираючий чоловік» (2016), «Замість чогось, або Останній ранг» (2017), «Все, або листи до невідомої коханої» (2018), «Життя дівчини, або Канонізація» (2019), «Листя мови, або Прав-

диве те, що красиве» (2021) «Сонник. Листівки зі снів» (2022); велика кількість оповідань, п'єс, есе та теоретичних праць) відзначена в Німеччині багатьма літературними преміями та відзнаками. У 2017 році вийшло повне видання творів М.Вальзера у 25-ти томах.

Постійний, незгасаючий інтерес письменника до суспільно-політичної проблематики, звернення до специфічно німецьких проблем приносять Мартіну Вальзеру світову славу та визнання. «Мартін Вальзер сьогодні є єдиним значним західнонімецьким автором, який наважився висловитися про драматичне сьогодення німецького питання, яке неодноразово відкладалося для вирішення в майбутньому», – відзначалося у «Франкфуртер Альгемайне Цайтунг» від 06.11.1989 року.

Виходячи з різних історичних факторів та політичних обставин, більшість німецьких письменників ХХ століття намагалися осмислити долі своєї вітчизни, пояснити причини сорокарічного існування двох незалежних німецьких держав, а також знайти можливість подолання минулого країни, яке стояло на перешкоді розвитку сьогодення. «Я займаюся цим питанням, – зауважив Вальзер, – не тому, що цього хочуть від мене інші люди, а тому, що я сам не маю спокою» (Вальзер, 1986: 81). «Мої погляди цілком звернені в минуле. Я ніколи не міг звикнути до поділу цієї держави і не міг собі уявити, що історія цілої країни може завершитися катастрофічно» (Вальзер, 1969: 303).

Починаючи з середини 60-х рр. ХХ ст., проблема подолання історичного минулого Німеччини, проблема відповідальності за злочини у II-й світовій війні, проблема існування розділеної нації й національної ідентифікації стають константними в творчості письменника. У 1963 році Мартін Вальзер пише одну з перших своїх політичних статей «Німецька мозаїка», в якій уявляє собі картину Німеччини у вигляді мозаїки і намагається в історичному плані розв'язати проблему національної ідентичності.

У своїй першій публіцистичній статті письменник звертається до поняття «німецької національної ідентичності», яке для нього та попередніх поколінь було самозрозумілим і включало відчуття політичної спільності, приналежності до спільної історичної території, культури, традицій, минулого. Після II-ої світової війни «один раз й назавжди захотілося знехтувати бути німцем», – писав Вальзер (Вальзер, 1969: 7). Тобто, для покоління, яке сформувалося в роки війни та після неї, питання приналежності до німецької нації стає проблематичним. «Німецький народ, – скаже письменник, – став населенням, збором різних

племен, який ще лише як корону виносить рідну мову» (Вальзер, 1969: 8).

Письменник негативно поставився до поділу Німеччини, тому що цей історичний факт зробив неможливою позитивну ідентифікацію з поняттям «національної вітчизни». Як і більшість західнонімецьких письменників ХХ ст., які вважали поділ Німеччини покаранням за зlodіяння фашистів у роки II-ої світової війни, Вальзер притримувався думки, що «...розділ Німеччини, безсумнівно, є наслідком війни, яку ми розв'язали, тому що вважали себе нацією. Щоб поводити себе як нація, нам, очевидно, необхідно було час від часу будьякі імітації для осліплення всіх наявних політичних талантів. «Третій райх» – вже сама назва говорить про політичне панькання» (Вальзер, 1969: 9).

Письменник звертається до проблеми розділеної нації, він не стільки прокоментує її, скільки досить експресивно висловить наболіле: «Німеччина як нація розпалася, коли вона це розіграла, в дійсності не будучи нею. Жорстоко поділений Берлін символізує сьогодні національну долю, яка ще з воєнних часів ніколи не була реальністю» (Вальзер, 1969: 9).

Зневіра в історичному минулому Німеччини, сприйняття розпаду нації та поділу держави як заслуженого покарання за зlodіяння під час II-ої світової війни окреслили політичну позицію молодого письменника, який тільки знаходився на початку шляху осмислення складностей політичної долі країни. Починаючи з середини 70-х рр., Мартін Вальзер звертається до однієї з актуальних і найбільш болючих проблем повоєнної Німеччини – проблеми колективної вини німців у II-ій світовій війні, намагаючись розділити минуле й сучасне, а також до злочинів нацистів, які приписуються цілій нації. Сьогодні важко пояснити, з чієї легкої руки термін «колективна вина німців» утвердився у світовій історії та літературі, хоча більшість визначних німецьких письменників рішуче заперечували його. Зокрема, Томас Манн застерігав від вживання такого висловлювання, як «колективна вина німців», чітко розмежовуючи такі поняття як «німецьке» та «націонал-соціалістичне».

Відгукуючись на страшні події війни, Вальзер пише статтю «Наш Аушвітц» (1965) (Аушвітц – нім. назва Освенцима – Авт.). Закономірно виникає питання, чому він дає їй назву «наш Аушвітц»? Назва статті, з одного боку, підкреслює визнання автором причетності німецької нації до злочинів, які отримали назву Освенцимів, Дахау, Майданеків і т.д.; а, з іншого, письменник наголошує на тому, що «з цими подіями, це ми точно зна-

ємо, з цими жахливими злочинами ми не маємо нічого спільного» (Вальзер, 1989: 8). Вальзер намагається роз'яснити парадоксальну ситуацію свого покоління, яке звинувачували у зlodіяннях нацизму. Німецький письменник обґрунтовує свою позицію, стверджуючи, що «процес, пов'язаний з Аушвітцом, немає нічого спільного з нами», тому що ми не «палачі», не «вбивці», не «дикі звірі» (Вальзер, 1989: 8).

Цій політичній статті Вальзера передуює епіграф з «Правил життя» Гете, в якому говориться, що «якщо ти хочеш мати спокійне життя, не згадуй минуле». Йдеться про судовий процес над рядовими катами табору смерті та про висвітлення цього питання пресою. Письменник рішуче виступив проти того, що всі інші, вищі чини, ті, «хто заробляв багато грошей насиллям, вбивствами, тепер засновують концерни або керують фабриками...» (Вальзер, 1989: 8), що вони уникають відповідальності.

На думку письменника, ці події неможливо викреслити з людської пам'яті, вони назавжди залишаться в історії як зlodіяння системи, але не варто переносити події минулого в сьогодення, тим паче порівнювати реальність Бухенвальду, Саксенгаузена, Освенцима та інших концтаборів з Дантівським пеклом на сторінках преси. Кому це вигідно сьогодні? Вальзер наголошує: «Я ж не такий, як вони. Звичайно, ми відчуваємо презирство до винуватців цих подій. (...) І нема колективної вини німців. Давайте не будемо говорити про колективні причини» (Вальзер, 1989: 20).

Важливим є ставлення Вальзера до проблеми відповідальності, причому не тільки політичне, але й естетичне. Він рішуче виступає проти поняття «колективної вини» німців, стверджуючи, що злочини нацистів не розповсюджуються на цілу націю. «Чому взагалі йдеться про народ чи державу, – пише він, – якщо я у цьому випадку керуюся моїм власним почуттям невинності. Я добре знаю, що властиве мені почуття сорому і моя совість не поширюються на державне або народне. А що саме «німецьке» мені притаманне, може сказати лише іноземець. Але я можу думати про те, чому я є громадянином Західної Німеччини, а також, чому так званий «третій райх» може впливати на мій політичний імідж. Я маю конкретне громадянство. Ідеаліст, враховуючи поняття «народ», вважатиме себе співвітчизником Гете, Канта чи Гегеля (можливо, навіть Маркса), але з Геббельсом, Герингом, Гайдріхом та Гітлером (можливо, ще з Людендорфом) він немає нічого спільного. Якщо б народ та держава були смисловими означеннями політичного,

поняттями одного колективу, який сприймається історично і має правову основу, тоді б все, що відбувається, обумовлювалося б цим колективом, і тоді б у цьому колективі можна було шукати причини всього...» (Вальзер, 1989: 21).

Політична позиція німецького письменника пов'язана з прагненням звільнитися від минулого, яке стоїть на перешкоді вирішення важливих політичних питань сьогодення Німеччини. Невипадково він підкреслює, що «ми хочемо звільнитися від тягіння минулого» (Вальзер, 1989: 21).

Найбільш незрозумілим для нього залишається той факт, що німці сприйняли поділ своєї держави як щось samozрозуміле й природне: «Якщо політики ділять народ в результаті зрозумілої акції, і цей поділ означає поділ народу назавжди, тоді те, що поділили, не буде народом» (Вальзер, 1989: 22). Тобто, Вальзер намагається пробудити національну самосвідомість німців, без якої не може існувати нація. Одночасно він зауважує, що «Францію, наприклад, неможливо було б поділити» (Вальзер, 1989: 22). І якщо в силу історичних обставин ще кілька десятиліть тому відбувся поділ Німеччини, та якщо й надалі будуть залишатися дві антагоністичні держави, тоді не варто говорити про національну свідомість німецького народу, вона повністю відсутня, а лише про інтернаціоналізм. Таким чином, новим генераціям як у Федеративній республіці Німеччині, так і в Німецькій демократичній республіці нема чого піднімати питання про національну ідентичність.

Письменник проголошує свою політичне кредо, підкреслюючи, що необхідним є історичне подолання стану Західної Німеччини. «Ми повинні йти далі» (Вальзер, 1989: 23).

Письменник намагається обґрунтувати такі поняття як «ідентичність», «нація», «народ». У центрі роздумів Вальзера конфронтація думок про те, чи мають право німці вважати себе нацією? «Німці не можуть бути надалі нацією після того, як вони в злочинних цілях використали ідею національного» (Вальзер, 1989: 16). Він вважає, що заперечивши поняття нації, не можна «уникнути того, що зробила німецька нація (правильніше було б сказати провід нації – Авт.) упродовж 1870–1945 рр. Історія не припиняє своє існування через те, що ми її заперечуємо» (Вальзер, 1989: 17).

Вальзер звертається до витоків нацизму в Німеччині і стверджує, що саме нацисти завдали найбільшого удару по поняттю «нація». Водночас письменник не задумується над тим, що бракувало німецькій нації, німецькій культурі, що вони не стали на перешкоді нацизму. Він не звертається

до розуміння й висвітлення значення німецької національної ідеї як одного з важливих чинників буття нації й держави, а лише стверджує той факт, що «нації виникали, виникають і будуть замінені іншими формаціями, які в даний момент ще не існують» (Вальзер, 1989: 16).

Письменник піднімає питання про те, чи існує поняття «німецький народ»? «Німецький народ програв I-у світову війну, – завважує письменник, – але німецький народ завинив у цій війні не більше, ніж англійський, російський, французький, італійський чи австрійський. Буржуазно-феодальні кліки країн-учасниць повинні бути названі тими, що спричинили цю вирішальну катастрофу, але чомусь винятково лише німецький народ розплачувався за наслідки війни. Не суспільство. Жодний колектив. Народ. Саме німецький народ був принижений та пограбований буржуазно-феодальними кліками країн-переможниць... Якщо повернутися до 1933 року..., винним був знову цей німецький народ, який споглядав злочини, брав у них участь, радів. Народ завжди залишається в дурнях. Це підтверджує урок за уроком, але не вчить нічому. А німецький народ залишається примірним учнем на Сході і Заході» (Вальзер, 1989: 18-19).

Виходячи з історичних уроків, Вальзер намагається визначити місце німецького народу в історії: «Хто ми? – Запитує він. – У Москві чи Нью-Йорку я не маю права беззастережно бути німцем, так як інші є росіянами та американцями. Від мене очікують, що я повинен сприймати те, що я німець як страждання, від якого нема жодних ліків і від якого ніколи не можна буде звільнитися» (Вальзер, 1989: 20).

Письменник не намагається заперечити минуле, навпаки, він досить часто звертається до жахливих «привидів минулого», щоб здолати їх. «Аушвітц (нім. назва Освенціму – Авт.), – пише він. – І цим все сказано. Розплата» (Вальзер, 1989: 20). Водночас він переконаний, що якщо німці змогли подолати Аушвітц, вони зможуть знову звернутися до національних завдань.

Мартін Вальзер вважає, що подолання історичного минулого країни не є лише його особистою проблемою. «Можливо, що всі помилки, які я намагаюся обґрунтувати, притаманні лише моему світобаченню, але я маю потребу історичного подолання стану ФРН. Ми повинні йти далі, та все ж вирішальною є пануюча суспільна думка, пануючий спосіб мислення» (Вальзер, 1989: 23).

Логічним продовженням статті письменника «Потиск рук привидів» стане його промова «Аушвітц безкінечно» (1979), виголошена ним

на відкритті виставки з символічною назвою «Пережити та вистояти», на якій експонувалися малюнки колишніх в'язнів концентраційного табору Аушвіц. Головною темою виступу Вальзера, як бачимо з заголовку, стане тема злочинів фашистів під час II-ої світової війни. «Як сталося, що ми, наші люди прийшли до цього? (...) – запитує письменник. – Зрозумілим є той факт, що ми, а саме ті, хто належав до народної спільноти злочинців, думаємо, що можемо звільнитися від минулого шляхом штрафних санкцій. Особисто я не поділяю цієї думки» (Вальзер, 1989: 24).

У другій політичній статті, присвяченій проблемі відповідальності за скоєні під час війни злочини, Мартін Вальзер звертає увагу на те, що «вже достатньо неприємним є той факт, що нашу спільність виводять, вказуючи лише на погане, як наприклад, на Аушвіц» (Вальзер, 1989: 24).

Тобто, Вальзер переконаний в тому, що недопустимо звинувачувати в історичних гріхах окрему особистість, а якщо ні, то кого ж тоді? Народ чи суспільство? «Що ж стало причиною, що «серед добре вихованих» німців раптом з'явилися такі, які вдалися до злочинів? Письменник не знаходить відповіді на ці питання. І все ж він підтверджує, що саме «ми спричинилися до виникнення цієї фабрики смерті. Ми створили її» (Вальзер, 1989: 25).

Виникає питання, кого ж має на увазі письменник, вживаючи слово «ми»? М. Вальзер не розмежовує поняття «націонал-соціалізм», «фашизм», «нацизм», «нація» та «народ». Письменник з боєм говорить про те, що німцям вказують на їх спільність у зв'язку з Аушвіцом.

«Француз чи американець, – пише він, – по-іншому сприймають страхіття Аушвіцу. Кожен з них може думати: ці німці! Чи можемо ми думати: ці нацисти? Я особисто не можу» (Вальзер, 1989: 26). Німецький письменник приходить до парадоксального висновку, що «вина (німців – Авт.) виникла за певних обставин нашої історії. Ми успадкували всю історію. І не тільки бюро патентів та картинні галереї, ми є продовженням цієї історії, а також тих обставин, які привели до створення аушвітців» (Вальзер, 1989: 26).

Вальзер намагається пояснити, що йдеться не про те, що німці коли-небудь знову відважаться створити подібні табори смерті, його найбільше непокоїть те, що «німці намагаються захистити себе від аушвітців, спираючи вину на інших. «Жоден німець, – стверджує Вальзер, – не може подолати Аушвіц...» (Вальзер, 1989: 27).

Найбільш незрозумілим для нього залишається той факт, що німці сприйняли поділ своєї дер-

жави як щось самозрозуміле, природне. «Якщо політики поділяють народ в результаті зрозумілої акції, і цей поділ є поділом народу назавжди, тоді те, що поділили, не є народом» (Вальзер, 1989: 22). Тобто, Вальзер звертається до поняття «національної самосвідомості», без якої не може існувати нація. Водночас він завважує, що Францію неможливо було б поділити. «І якщо в силу історичних обставин (поділ Німеччини на три демаркаційні зони – Авт.) це відбулося кілька десятиліть тому, і якщо й надалі будуть залишатися дві антагоністичні держави, тоді не варто говорити про національну свідомість, тому що вона повністю відсутня...» (Вальзер, 1989: 23).

Письменник проголошує свою політичну програму, наголошуючи на тому, що необхідним є історичне подолання стану Західної Німеччини.

Вальзер говорить про минуле Німеччини не для того, щоб нагадати про жахливі уроки минулого, а скоріше тому, щоби німці (східні та західні), зрештою, прийшли до розуміння спільності, єдиної нації, усвідомлення необхідності об'єднання. «Для нас на Заході, – пише він, – німці з НДР були б бажаними, якщо б ми були спільнотою, якій притаманне почуття відповідальності. Це особливо відчутно в НДР: там кожний житель не настільки закритий сам в собі, як у нас. Ми можемо вчитися у наших земляків солідарності» (Вальзер, 1998: 115).

Письменник приходить до висновку, що німці прагнуть забути, відмовилися від жахливого минулого, але злодіяння Аушвіцу неможливо викреслити з історії.

Вальзеру важливо врятувати слово «Німеччина», врятувати для подальшого використання: «Спочатку, звичайно, віриться, що можна говорити про цю країну, про нашу країну, а не обов'язково про Німеччину, але ж історія необхідна. Якщо б все було добре, Німеччина точно б не стала щоденною та нічною темою розмов» (Вальзер, 1989: 78).

Роздумуючи над майбутнім розділеної держави, Вальзер звертається до шокуючих висловів, які нерідко можна почути про те, що «Німеччини так чи інакше не було. З тисячолітнього існування вона існувала лише кілька десятиліть – з 1870 по 1945 рік. Та й ті роки були найгіршими. Клемансо мав добрі підстави, відкриваючи мирні переговори 18 січня 1919, тобто в той день, коли сорок вісім років тому у Версалі був створений так званий «Німецький райх» (Вальзер, 1989: 80).

Таким чином, виходячи з цього твердження М.Вальзера, можна зробити висновок, що починаючи з 1945 року, поняття «нація», «національна

ідентичність» перестали існувати для німців, поступившись місцем приналежності до тої чи іншої федеральної землі; поняття ж «нації» було знищено нацистами і пов'язується з поняттям аушвітців, злочинців і т.д. Вальзер говорить про

минуле Німеччини не для того, щоб нагадати про жахливі уроки минулого, а скоріше тому, щоби німці (східні та західні), зрештою, прийшли до розуміння спільності, єдиної нації, усвідомлення необхідності об'єднання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Затонский Д. Искусство романа и XX век. М. : Худ. лит., 1973. 385 с.
2. Затонский Д. Мартин Вальзер: штрихи портрета. Затонский Д.В. В наше время. М. : Сов. Писатель, 1979. С. 336-368.
3. Затонський Д. Шлях через XX століття. Київ, 1978. С.190-218.
4. Затонський Д. Два романи Мартіна Вальзера. Вальзер М. Філіпсбурзькі подружжя. Робота душі. Романи. Київ : Дніпро, 1984. С. 3–18.
5. Мірошниченко М.Ю. Філософія мови в художньому світі Мартіна Вальзера: між довірою і скепсисом. *Вікно в світ*. 2006. № 1(20). С. 110–117.
6. Мірошниченко М.Ю. У пошуках втраченої ідентичності: концепція людини в романах Мартіна Вальзера. *Вікно в світ*. 2007. № 1(21). С. 108–119.
7. Frahm E. «Heimat: Paradies oder Gefängnis? Zur Frage der kulturellen Identität», in: Allmende. 1997. 54-55/17. S. 5–22.
8. Gehle H. «Gedächtniswechsel. Martin Walsers Essay Unser Auschwitz im Werkkontext», in: Peter-Weiss-Jahrbuch für Literatur, Kunst und Politik im 20. Jahrhundert 8. S. 114–140.
9. Giesen B. «Die Intellektuellen und die Nation», in: Langguth, Gerd (Hrsg.), Autor, Macht, Staat. Literatur und Politik in Deutschland. Ein notwendiger Dialog. Düsseldorf: Droste, 1994. S. 13–33.
10. Görtz, Franz Josef (1995). Deutsche Literatur 1994. Jahresüberblick, Stuttgart, 1995. 351 p.
11. Kirsch Jan-Holger. «Identität durch Normalität. Der Konflikt um Martin Walsers Friedenspreisrede», in: Leviathan. Zeitschrift für Sozialwissenschaft 27. 1999. S. 309–353.
12. Korte Karl-Rudolf. Über Deutschland schreiben. Schriftsteller sehen ihren Staat. München, C. H. Beck, 1992. 134 p.
13. Mahler U. «Auschwitz, das Mahnmal und der Brandstifter», in: Stern 46/98. 1998. S. 58–68.
14. Peitsch H. «Die problematische Entdeckung der nationalen Identität. Westdeutsche Literatur am Beginn der 80er Jahre», in: Diskussion Deutsch. Zeitschrift für Deutschlehrer aller Schulformen in Ausbildung und Praxis 18. 1987. S. 373–392.
15. Rohloff J. «Ich bin das Volk. Martin Walser, Auschwitz und die Berliner Republik», Hamburg: konkret, 1999. 144 p.
16. Wagner P. Martin Walser, in: TEXT+KRITIK: Heft 41/42. Dritte Aufl.: Neufassung, 2000. 156 p.
17. Walser M. Ein deutsches Mosaik. In Erfahrungen und Leseerfahrungen. Frankfurt/Main. 1969. 161 p.
18. Walser M. Kelter Interview. Frankfurt/Main. 1986. 116 p.
19. Walser M. Über Deutschland reden. Erweiterte Neuauflage. Frankfurt/M. 1989. 102 p.
20. Walser M. Erfahrungen beim Verfassen einer Sonntagsrede. Friedenspreis des Deutschen Buchhandels 1998. Mit einer Laudatio von Frank Schirrmacher. Frankfurt/M. 50 p.

REFERENCES

1. Zatonyski, D. (1973). Iskusstvo romana i XX vek [The Art of the Novel and the 20th Century]. M. : Khud. lyt., 385 s. [in Russian].
2. Zatonyski, D. (1978). Shliakh cherez XX stolittia [Th Way through the 20th Century]. Kyiv. S. 190–218. [in Ukrainian].
3. Zatonyski, D. (1979). Martyn Valzer: shtrykhy portreta. Zatonyski D.V. V nashe vremia [Martin Walzer: portrait strokes in "In our time" by Dmytro Zatonyski]. M.: Sov. pysatel. S. 336-368. [in Russian].
4. Zatonyski, D. (1984). Dva romany Martina Valzera. Valzer M. Filipshburzki podruzzhzia. Robota dushi. Romany [Two novels by Martin Walzer in "Marriage in Philippsburg. Soul Work. Novels" by Martin Walser]. Kyiv: Dnipro. S. 3–18. [in Ukrainian].
5. Miroshnychenko, M.Iu. (2006). Filosofiia movy v khudozhnomu sviti Martina Valzera: mizh dovroiu i skepsysom [The philosophy of language in the artistic world of Martin Walzer: between trust and skepticism]. *Vikno v svit*. № 1 (20). S. 110–117. [in Ukrainian].
6. Miroshnychenko, M. Iu (2007). U poshukakh vtrachenoi identychnosti: kontseptsiiia liudyny v romanakh Martina Valzera [In search of a lost identity: the concept of man in the novels by Martin Walzer]. *Vikno v svit*. № 1 (21). S. 108–119. [in Ukrainian].
7. Frahm E. «Heimat: Paradies oder Gefängnis? Zur Frage der kulturellen Identität», in: Allmende. 1997. 54-55/17. S. 5–22. [in German].
8. Gehle H. «Gedächtniswechsel. Martin Walsers Essay Unser Auschwitz im Werkkontext», in: Peter-Weiss-Jahrbuch für Literatur, Kunst und Politik im 20. Jahrhundert 8. S. 114–140. [in German].
9. Giesen B. «Die Intellektuellen und die Nation», in: Langguth, Gerd (Hrsg.), Autor, Macht, Staat. Literatur und Politik in Deutschland. Ein notwendiger Dialog. Düsseldorf: Droste, 1994. S. 13–33. [in German].
10. Görtz, Franz Josef (1995). Deutsche Literatur 1994. Jahresüberblick, Stuttgart, 1995. 351 p. [in German].
11. Kirsch Jan-Holger. «Identität durch Normalität. Der Konflikt um Martin Walsers Friedenspreisrede», in: Leviathan. Zeitschrift für Sozialwissenschaft 27. 1999. S. 309–353. [in German].

12. Korte Karl-Rudolf. Über Deutschland schreiben. Schriftsteller sehen ihren Staat. München, C. H. Beck, 1992. 134 p. [in German].
13. Mahler U. «Auschwitz, das Mahnmal und der Brandstifter», in: Stern 46/98. 1998. S. 58–68. [in German].
14. Peitsch H. «Die problematische Entdeckung der nationalen Identität. Westdeutsche Literatur am Beginn der 80er Jahre», in: Diskussion Deutsch. Zeitschrift für Deutschlehrer aller Schulformen in Ausbildung und Praxis 18. 1987. S. 373–392. [in German].
15. Rohloff J. «Ich bin das Volk. Martin Walser, Auschwitz und die Berliner Republik», Hamburg: konkret, 1999. 144 p. [in German].
16. Wagner P. Martin Walser, in: TEXT+KRITIK: Heft 41/42. Dritte Aufl.: Neufassung, 2000. 156 p. [in German].
17. Walser M. Ein deutsches Mosaik. In Erfahrungen und Leseerfahrungen. Frankfurt/Main. 1969. 161 p. [in German].
18. Walser M. Kelter Interview. Frankfurt/Main. 1986. 116 p. [in German].
19. Walser M. Über Deutschland reden. Erweiterte Neuauflage. Frankfurt/M. 1989. 102 p. [in German].
20. Walser M. Erfahrungen beim Verfassen einer Sonntagsrede. Friedenspreis des Deutschen Buchhandels 1998. Mit einer Laudatio von Frank Schirrmacher. Frankfurt/M. 50 p. [in German].